

پیامدهای انتخاب نامناسب همسر در زندگی

المیرا علیپور^۱

چکیده

ازدواج یک تصمیم بسیار مهم و اساسی در زندگی هر فرد است که تمامی جنبه‌های زندگی وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در صورتی که اشخاص نتوانند انتخاب مناسبی داشته باشند، امکان دارد با ازدواج با یک فرد نادرست، سلامت روان خود و خانواده‌هایشان را به خطر بیندازند و مشکلات جدی را در زندگی خود تجربه کنند. در صورتی که اشخاص نتوانند انتخاب مناسبی برای ازدواج خود داشته باشند امکان دارد با ازدواج با یک فرد نادرست، پیامدهای ناگواری برایش پیش بیاید.

این مقاله باهدف پیشگیری از عوارض ناگوار ازدواج‌های نادرست، با روش تحقیق کتابخانه‌ای به صورت توصیفی - تحلیلی به بررسی پیامدهای نادرست انتخاب همسر در زندگی پرداخته است.

در نهایت به این نتایج دست یافته که از پیامدهای ازدواج ناسالم؛ محروم شدن از آرامش، عدم رعایت حقوق یکدیگر، ایجاد مشکلات جنسی، خیانت، غفلت از تربیت معنوی خانواده، احساس حقارت، ناامیدی و کسالت، احساس تنهایی و ... می‌باشد.

کلیدواژه: ازدواج، پیامد، زندگی، همسر نامناسب.

مقدمه

ازدواج و تشکیل خانواده یکی از موضوعات حساس، مهم و سرنوشت‌ساز دوران زندگی است؛ چنین تصمیمی نیازمند آگاهی، دقت، هوشیاری و مشورت با افراد با تجربه است؛ چرا که غفلت، بی‌توجهی، بی‌دقتی و اشتباه در این زمینه یک عمر پشیمانی و درد و رنج توانفرسا را به دنبال خواهد داشت. ازدواج نباید بر پایه احساسات، عوامل سطحی و زودگذر، بلکه بر پایه‌ها و معیارهای عقلانی و منطقی بنا و استوار شود.

در نظر گرفتن معیارهای صحیح برای انتخاب همسر و ازدواج، ضامن ثبات و استحکام این بنای مقدس است.

^۱. طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه الزهراء سلام الله علیها شاهین‌دژ.

پژوهشگر با توجه به تلاش و جستجویی که در این مورد انجام داده است، پژوهشی با این عنوان پیدا نکرده است؛ اما با این حال در این پژوهش تلاش شده است با بهره‌گیری از قرآن کریم، منابع روایی و کتاب‌هایی در زمینه ازدواج و خانواده پیامدهایی را در اینز مینه پیدا و مورد بررسی قرار دهد.

با تغییر الگوهای همسرگزینی؛ استقلال دختر و پسر در انتخاب همسر، آشنایی قبل از ازدواج و ازدواج مبتنی بر عشق رمانتیک، روابط میان زوجین پس از ازدواج رفته رفته کم‌رنگ‌تر شده است تا جایی که زوج‌های جوان، حسرت روابط گرم پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌هایشان را می‌خورند. بنابراین ضروری است در زمینه پیامدهای منفی که بر اساس انتخاب نادرست همسر در زندگی صورت می‌گیرد مقاله‌ای نوشته شود.

تحقیقات نشان می‌دهد؛ مشکلات بسیاری از خانواده‌ها و حتی اختلافاتی که منجر به طلاق می‌شود، ریشه در انتخاب نادرست و تصمیم نسنجیده آن‌ها برای ازدواج دارد. بنابراین هدف از این تحقیق بررسی آثار و پیامدهای سوء انتخاب همسر بر زندگی زوجین است؛ پس با توجه به این مسأله، این سؤال مطرح می‌شود که انتخاب نادرست همسر چه پیامدهایی را در زندگی دارد؟

مفهوم شناسی

ازدواج در لغت به معنای جفت گرفتن، زن کردن، شوهر کردن، با یکدیگر جفت و قرین شدن، باهم جفت شدن، مزواج، زواج، زناشویی، با هم جفت کردن را.^۱

همسر در لغت به معنای عدیل، برابر، نظیر؛^۲ همچنین به معنای اسم کسی که با دیگری ازدواج کرده است، زن یا مردی که با مرد یا زنی ازدواج کرده است. و در اصطلاح: شوهر یک زن یا زن یک مرد.^۳

عوارض انتخاب نامناسب همسر در زندگی

ازدواج یکی از انتخاب‌های مهم در زندگی است و چون تمام جوانب زندگی را در بر می‌گیرد برای بسیاری از افراد بزرگترین چالش استرس‌زا می‌باشد. گرچه هیچ انسانی کامل نیست و همه افراد نقص‌هایی دارند، ولی برخی ویژگی‌ها یا تیپ‌های شخصیتی می‌توانند زندگی مشترک را به کابوسی برای طرف مقابل تبدیل کند.

۱. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۵، ۱۹۸۵.

۲. همان، ج ۱۵، ص ۲۳۵۴۲.

۳. صدری افشار، حکمی، فرهنگ نامه فارسی و فرهنگ معاصر، ج ۳، ص ۲۹۰۳.

پس در صورتی که تصمیم به ازدواج با آگاهی کافی همراه نباشد، پیامدهای آن می‌تواند رنج عاطفی و آسیب‌های روانی مادام‌العمر برای فرد به همراه داشته باشد. در ادامه به بررسی برخی از مهم‌ترین پیامدهای انتخاب نادرست همسر در زندگی پرداخته می‌شود:

۱. محروم ماندن از آرامش

یکی از توصیه‌های مهم در قرآن کریم برای از بین بردن اختلاف در زندگی، مبنا قرار دادن اصل مودت و رحمت در تعامل زوجین با یکدیگر است. فطرت و طبیعت انسان، احساس نیاز به آسایش، آرامش جسمی و روحی و انس و مودت دارد و آن را فقط در کانون گرم و صمیمی خانواده جستجو می‌کند و به واسطه‌ی ازدواج است که غریزه‌ی سرکش شهوت آرام می‌گیرد. و آرامش جسم و روح تحقق پیدا می‌کند. این نیاز که در سرشت انسان ریشه دارد چنان قابل توجه است که خداوند منان در قرآن کریم ایجاد آرامش خاطر از طریق ازدواج را یکی از نشانه‌های خود معرفی کرده است.^۱ «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»^۲ و از نشانه‌های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد آری در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعا نشانه‌هایی است.»

بر این اساس می‌توان گفت همسر موجب آرامش خاطر و امنیت دل است و جوان را که در اوایل جوانی با احساس تنهایی، بی‌په‌ودگی و نداشتن پناهگاه عاطفی، دست به گریبان است، به جایگاه امن رهنمون و باعث می‌شود تا همسران با اتکا به هم دیگر در مقابل امواج و گرفتاری‌های زندگی مقاومت کنند و با امید بخشیدن به یکدیگر به زندگی محبت‌آمیز خود ادامه دهند. امام رضا علیه السلام درباره‌ی فواید همسر شایسته می‌فرماید: «مَا أَفَادَ عَبْدٌ فَائِدَةً خَيْرًا مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِذَا رَأَاهَا سَرَّتَهُ وَ إِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَ مَالِهِ؛ هیچ منفعت و خیری بهتر از همسر شایسته نیست؛ همسری که وقتی او را می‌بینند شادمانش گرداند و در موقع نبودن او نگه‌دار ناموس و مال او باشد ...» یعنی

^۱. فصلنامه کتاب زنان، شماره ۲۷، ص ۲۵.

^۲. معاونت پژوهش، گروه روان‌شناسی، تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، ج ۱، ص ۶۵.

^۳. روم، ۲۱.

^۴ مجلسی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۰، ص ۱۵.

در حضور او به نوعی او را شادمان می‌کند و در غیبت او هم کاری می‌کند که اگر شوهر متوجه عمل او گردید، شادمان شود.^۱

زوجین از این طریق می‌توانند هدف ازدواج که سکون و آرامش است دست یابند؛ بنابراین روشن می‌شود که زن و شوهری که در انتخاب همسر اشتباه کرده‌اند از این دستورالعمل محروم شده و در زندگی آن‌ها اجرا نمی‌شود و از وصول به آرامش باز می‌مانند.

یکی از محققین در این رابطه اظهار می‌دارد: خانواده بدون مودت و رحمتی که خداوند بر آن ارزانی داشته، محل سکنی نیست و انسان بدون این مودت و رحمت، در عین حضور در خانه خود، بی‌خانمان خواهد بود.^۲

زوجینی که احساس می‌کنند در انتخاب خود اشتباه کرده و عشقی بین‌شان نباشد، نمی‌توانند متناسب با مودت و رحمت با یکدیگر تعامل نمایند؛ مودت را به گفته‌ی برخی مفسرین، امری دو طرفه است،^۳ و بر اساس آن باید زن و مرد نسبت به هم محبت کرده و حقوق یکدیگر را رعایت کنند و مهمتر از آن، رحمت را که امری یک طرفه و ایثارگرانه است،^۴ را رعایت نخواهند کرد.

این دستور قرآن کریم برای آن است که زوجین در انتخاب همسر دچار اشتباه نشوند و با عشق و خوشی زندگی کنند و هر دو تلاش کنند که در زندگی به آرامش برسند اما اگر دچار خطا و اشتباه شوند از این نعمت محروم خواهند شد و احساس رضایت و خوشبختی نمی‌کنند، و نمی‌توانند عملکرد مناسب و سودمندی داشته باشند.

۲. عدم رعایت حقوق یکدیگر

یکی از اثرات انتخاب درست یا نادرست همسر در زندگی رعایت کردن یا نکردن حقوق یکدیگر است. چنانچه زن و شوهر نسبت به هم علاقه‌مند باشند و از انتخاب درست خود مطمئن باشند، مشتاقانه و با کمال میل نسبت به حقوق هم توجه نشان داده و در صدد تأمین آن‌ها بر می‌آیند. ولی اگر زوجی

^۱. معاونت پژوهش، گروه روان‌شناسی، تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، ج ۱، ص ۶۵.

^۲. طاهرزاده، زن آنگونه که باید باشد، ص ۲۷۷.

^۳. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۶، ص ۳۹۳.

^۴. همان‌جا.

از هم ناراضی بوده و به هر لحاظی از هم فاصله داشته باشند امکان دارد نسبت به حقوق هم که در آیات و روایات بدان تصریح شده کوتاهی نمایند.

یکی از علل این امر را می‌توان از توصیه‌ای که لقمان حکیم خطاب به فرزندش می‌کند متوجه شد؛ از تنبلی و بی‌حوصلگی دوری کن، زیرا تو اگر تنبلی کنی، حق دیگران را ادا نمی‌کنی.^۱ یکی از عوامل ایجاد بی‌حوصلگی و سستی می‌تواند انتخاب غلط همسر باشد که مشکلات عاطفی و روانی در پی دارد. در این صورت زوجین انرژی کافی برای به جا آوردن وظایف و ادای حقوق همسر نخواهند داشت. رعایت نکردن حقوق همسر علت دیگری نیز دارد؛ نارضایتی زوجین از یکدیگر می‌تواند در آنها حس انتقام جویی را شعله‌ور کند. زیرا ممکن است زن یا مرد همسر خود را عامل نارضایتی از زندگی مشترک و بحرانی بودن روابطشان بداند، از این رو برای مجازات همسر، از به جا آوردن حقوق او استنکاف می‌کند.^۲

عدم رعایت حقوق همسر به هر بهانه‌ای که باشد، همانطور که بیان شد موجب ایجاد مشکلات بیشتر در روابط زوجین شده و میان آنها فاصله ایجاد می‌کند.

۳. ایجاد مشکلات جنسی

انسان دارای مجموعه‌ای از نیازها و غرایز است که عدم ارضا و یا ارضای ناقص هر کدام از این غرایز، موجب ایجاد تزلزل در شخصیت وی می‌گردد. یکی از نیرومندترین غرایز انسانی غریزه جنسی است که با ازدواج، این نیاز تأمین گشته و در مسیر طبیعی و سالم قرار می‌گیرد و زن و مرد از انحراف و گناه مصون می‌مانند بنابراین تنها وسیله‌ی طبیعی و مشروع ارضای این غریزه، ازدواج و تشکیل خانواده است.^۳ با توجه به این که ازدواج تنها راه صحیح و مشروع ارضای جنسی است، مایه‌ی دستیابی به لذت کامل همراه با آرامش خاطر می‌باشد.^۴ بنابراین توصیه‌های قرآن در غریزه جنسی را می‌توان با تعدادی از آیاتی که با صراحت مردم را توصیه به ازدواج می‌کنند نشان داد.

۱. ورام بن ابی فراس، آداب و اخلاق در اسلام/ ترجمه تنبیه الخواطر، ص ۱۲۹.

۲. <https://www.entekhab.ir>

۳. بیابانگرد، جوانان و ازدواج، ص ۴۱.

۴. ثابت، تربیت جنسی در اسلام، ص ۱۳۷ و ۱۳۶.

صرف عیب جویی است. ولی باین حال چنانچه زوجین از انتخاب خود و روابطشان ناراضی می‌باشند، چون همدیگر را مقصر این وضعیت قلمداد می‌کنند، نمی‌توانند نقاط قوت همسر خود را دیده و آن را برجسته سازند. همانطور که علاقه‌ی بیش از اندازه باعث می‌شود عیوب شخصی دیده نشود. در مقابل نفرت از کسی نیز موجب می‌شود آن شخص سر تا پا عیب و نقص دیده شود. مشکل دیگری که در نتیجه این منفی‌بافی ایجاد می‌شود این است که چون شخص، در انتخاب همسر مناسب اشتباه کرده و به او میل و علاقه‌ای ندارد همسرش را واجد هیچ نوع خوبی و نقطه مثبتی نمی‌داند، در برابر خوبی‌ها و خدمات او نیز قدردانی نکرده و در نتیجه، همسرش نیز از ادامه تقویت نقاط مثبت خود اجتناب خواهد کرد که موجب بحرانی‌تر شدن روابط می‌شود.

۱۱. طلاق

گاهی اوقات زوجین به اندازه‌ای از هم فاصله گرفته و دچار تعارض روانی و عاطفی می‌شوند که نمی‌توانند به زندگی مشترک ادامه داده و به ناچار راه جدایی از هم را برمی‌گزینند. زن و مرد در زیر یک سقف زندگی می‌کنند ولی هیچ رابطه‌ی احساسی میان آنها وجود ندارد. عدم شناخت زوجین از یکدیگر تفاوت‌های فرهنگی موجود میان خانواده‌ها، دخالت دیگران و بسیاری از مسائل دیگر سردی روابط زوجین را فراهم می‌آورد. اما شاید بتوان گفت مشکلات جنسی و تفاوت سلیقه‌ای در این امر از مهمترین مشکلاتی است که برای یک زن و شوهر پدید می‌آید.

طلاق عاطفی که بیانگر رابطه‌ی زناشویی است که رو به زوال است تنش‌فرایند میان زن و شوهر که معمولاً به جدایی می‌انجامد.^۱

از نظر اسلام طلاق امری مباح بوده و منع شرعی و قانونی برای آن وجود ندارد، ولی با دقت در برخی از آیات و روایات می‌توان نتیجه گرفت که طلاق پدیده‌ای مذموم است. برای مثال رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «مَا مِنْ شَيْءٍ أَبْغَضَ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ بَيْتٍ يُخْرَبُ فِي الْإِسْلَامِ بِالْفَرْقَةِ يَعْنِي الطَّلَاقَ؛^۲ منفورترین چیزها در نزد خداوند متعال طلاق است که در نتیجه‌ی آن خانواده‌ای از هم می‌پاشد.»

۱. باستانی گلزاری، روشنی، طلاق عاطفی علل و شرایط میانجی، ص ۲.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۶.

حضرت در این فرمایش خود، از طلاق تعبیر به تخریب خانه می‌کنند، وقتی خانه‌ای با طلاق ویران شود اعضای خانواده نیز زیر آوار آن آسیب می‌بینند. یکی از محققین اظهار می‌دارد: طلاق رهایی است، رهایی زن از قیود رنج آفرینی شوهر برای او و رهایی شوهر از شرارت و مرارت آفرینی زن، ولی در واقع طلاق نجات از یک چاه و افتادن در چاهی دیگر است.^۱

اگر زوجین در انتخاب مناسب همسر دچار اشتباه نشوند و با چشمانی باز همسر خود را انتخاب کنند، هیچ گاه به طلاق روی نمی‌آورند و زندگی مشترکشان دچار بحران و از هم پاشیدگی نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

ازدواج بزرگ‌ترین و مهم‌ترین فصل کتاب زندگی هر انسانی است. ازدواج موفق، زمینه‌ی تکامل مادی و معنوی افراد خانواده را فراهم می‌سازد. در انتخاب همسر که انتخاب یک شریک دائمی در تمامی مراحل و امور زندگی است، باید دقت زیادی کرد چون اگر در این انتخاب دچار اشتباه شد، پیامدهای منفی زیادی در زندگی مشترک پیش می‌آید که از جمله‌ی این پیامدها می‌توان به احساس شکست و بدبختی، بدبینی و منفی‌نگری، محروم ماندن از آرامش، ایجاد مشکلات جنسی، خیانت، احساس تنهایی، احساس حقارت و ... اشاره کرد. که سرانجام به نابودی یک زندگی و چه بسا به طلاق منجر می‌شود.

حتی اگر زوجین که درانتخاب همسر اشتباه کرده و انتخاب درستی انجام نداده باشند از یکدیگر جدا هم نشوند. زندگی آنها توأم با درد و رنج، سختی‌ها خواهد بود. پس چه بهتر است که انسان‌ها در انتخاب‌هایی که دارند دقت زیادی داشته باشند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. ابن بابویه، محمدبن علی، **الآمالی (صدوق)**، تهران، کتابچی، چاپ ششم، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۲. ابن بابویه، محمدبن علی، **من لایحضره الفقیه**، تحقیق و تصحیح: علی‌اکبر غفاری، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ هـ.ق.
۳. ابن شعبه، حسن بن علی، **ترجمه تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله و سلم**، مترجم: علی‌اکبر میرزایی، قم، صالحان، ۱۳۸۹ هـ.ش.

^۱. قائمی، اثر طلاق بر رشد اجتماعی و عاطفی کودکان و نوجوانان، ش ۹۲، ص ۵۳۶.

۴. احمدی میانجی، علی، مکاتیب الائمة عليهم السلام، قم، دارالحديث، چاپ سوم، ۱۴۲۶ هـ.ش.
۵. باستانی سوسن، گلزاری محمود، شهره روشنی، «طلاق عاطفی علل و شرایط میانجی»، فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۳۸۹ هـ.ش. ۲.
۶. بیابانگرد، اسماعیل، جوانان و ازدواج (اهداف، ملاکها، روشها، موانع و راهکارها)، قم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۸۱ هـ.ش.
۷. بیستونی، محمد، تغییر خانواده (آیات الاسره فی القرآن)، قم، بیان جوان، ۱۳۸۵ هـ.ش.
۸. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، محقق / مصحح: رجائی، سید مهدی، قم: دار الکتاب الإسلامی، ۱۴۱۰ هـ.ق.
۹. ثابت، حافظ، تربیت جنسی در اسلام، قم، انتشارات موسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، چاپ سوم، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، موسسات دانشگاه تهران، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ هـ.ش.
۱۱. شهید ثانی، زین الدین بن علی، منیه المريد، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۱۲. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۱۳. صدری افشار، غلامحسین، نسرین و نستر حکمی، فرهنگ نامه فارسی و فرهنگ معاصر، بی‌جا، بی‌نا، چاپ سوم، ۱۳۹۳ هـ.ش.
۱۴. طاهرزاده، اصغر، زن آنگونه که باید باشد، اصفهان، لب المیزان، چاپ ششم، ۱۳۹۰ هـ.ش.
۱۵. طباطبائی، محمدحسین، تفسیر المیزان، محمدباقر همدانی، بی‌جا، انتشارات اسلامی، بی‌تا.
۱۶. فصلنامه کتاب زنان، نشر: شورای فرهنگی و اجتماعی زنان، شماره ۲۷، تهران، ۱۳۸۰ هـ.ش.
۱۷. قاسمی، محمدعلی، صمیمانه با همسران، قم، نورالزهراء، چاپ اول، ۱۳۹۳ هـ.ش.

۱۸. قائمی، علی، «اثر طلاق بر رشد اجتماعی و عاطفی کودکان و نوجوانان»، پیوند، ش ۹۲، ۱۳۶۶ هـ.ش.
۱۹. قائمی، علی، نظام حیات خانواده در اسلام، تهران، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۷۷.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط - الإسلامية)، محقق/مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، تهران: دارالکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ.ق.
۲۱. لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواظ (للیثی)، محقق/مصحح: حسنی بیرجندی، حسین، قم: دارالحديث، چاپ اول، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۲۲. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار (ط - بیروت)، محقق / مصحح: جمعی از محققان، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۲۳. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۴۰۴ هـ.ق.
۲۴. مطهری، مرتضی، فلسفه اخلاق، تهران، صدرا، بی چا، ۱۳۸۵ هـ.ش.
۲۵. مظاهری، علی اکبر، جوانان و انتخاب همسر، قم، تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ سوم، ۱۳۷۴ هـ.ش.
۲۶. معاونت پژوهش، گروه روان‌شناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه‌الله، تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، مرکز انتشارات، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۲۷. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، انتشارات دارالکتب اسلامی، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۲۸. ملک محمودی، امیر، راهنمای خانواده (راز شاد زیستن و خوشبختی در کانون گرم خانواده)، قم، شهاب الدین، چاپ سی و ششم، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۲۹. نیشابوری، مسلم، صحیح مسلم، بیروت، دارالفکر، بی چا، بی تا.
۳۰. ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، مجموعه ورام، قم، مکتب فقیهه، ۱۴۱۰ هـ.ق.

۳۱. ورام بن أبی فراس، مسعود بن عیسی، مجموعه ورام، آداب و اخلاق در اسلام / ترجمه

تنبيه الخواطر، مترجم محمدرضا عطایی، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس

رضوی، چاپ اول، ۱۳۶۹ هـ.ش.

۳۲. یاراحمدی خراسانی، به نقل از موسوی، سیده فاطمه، «تبیین پدیده خداوردی ارتباطی

یا تأکید بر روابط فرا زناشویی»، رویش روانشناسی، شماره ۶، ۱۳۹۱ هـ.ش.

۳۳. <https://www.entekhab.ir>